

درباره دو کتاب از سلسله پژوهش‌ها تفسیر تطبیقی

این کتاب، پژوهشی تطبیقی در مبانی تفسیر قرآن از دیدگاه شیعه و اهل سنت است. مؤلف با تفکیک میان مبانی مشترک فریقین در تفسیر و مبانی مختص هر یک بستر مناسبی را برای شناخت و بررسی دیدگاه‌های فریقین فراهم کرده است. نویسنده با توجه به این که یکی از عوامل مؤثر در اختلاف نظرهای مفسران را طرز تلقی آنان از مبانی مشترک و وجود مبانی مختص نزد آنان می‌داند، در این کتاب (کتاب اول از سلسله پژوهش‌های تفسیر تطبیقی) مبانی یادشده را به صورت تطبیقی، بازخوانی و بررسی کرده است. این اثر درصدد یافتن قوت‌ها و ضعف‌های فریقین در مبانی تفسیری است که امکان محک زدن نقاط افتراق تفسیری براساس این مبانی را فراهم می‌آورد. این اثر، تفسیری تطبیقی در حوزه «مبانی» «تفسیر» و «مفاهیم» آیات قرآن از دیدگاه فریقین است.

نویسنده بر این باور است که تفسیر قرآن تاکنون به دو نوع کلی تفسیر تربیتی و تفسیر موضوعی تقسیم شده است و آنچه تاکنون مورد اهتمام مفسران فریقین بوده، همین دو نوع تفسیر بوده است که هر کدام نیز تقسیم‌بندی‌های خاص خود را دارند. اما نوع دیگر از تفسیر که تاکنون در حوزه تفسیر قرآن (به صورت مستقل) مغفول مانده، تفسیر تطبیقی است. این نوع تفسیر به بررسی مقایسه‌ای دیدگاه‌های شیعه و اهل سنت درباره تفسیر قرآن می‌پردازد.

هرچند در تفاسیر اجتهادی هر دو فریق (در برابر تفاسیر روایی یا بالمأثور) کم و بیش به بررسی و نقد دیدگاه‌های یکدیگر اشاره شده است؛ مانند تفسیر المیزان، نوشته علامه طباطبایی از تفاسیر شیعی و تفسیر روح المعانی، نوشته آلوسی و المنار، تألیف محمد رشیدرضا از تفاسیر اهل سنت. لیکن بررسی مستقل و همه‌جانبه با تنظیم منطقی مباحث، پیشینه‌ای در بین فریقین

بررسی تطبیقی مبانی تفسیر قرآن در دیدگاه فریقین

فتح الله نجارزادگان، بررسی
تطبیقی مبانی تفسیر قرآن در
دیدگاه فریقین، تهران: پژوهشگاه
حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۸.

ندارد. ضرورت این نوع تفسیر در درک و ارزیابی درست از مبانی و مفاهیم آیات از دیدگاه‌های فریقین نهفته است که آثاری درخشان در پی خواهد داشت. از جمله:

الف) کشف نقاط قوت و ضعف فریقین در مبانی تفسیر و دیدگاه‌های تفسیری؛

ب) شناخت نقاط اشتراک و افتراق فریقین در مبانی تفسیر و مفاهیم تفسیری؛

ج) مرزبندی دقیقی از اختلاف‌های مبنایی با تفاوت‌های بنایی و بررسی و نقد هر کدام در جای خود؛

د) کشف اختلاف‌های لفظی فریقین (که حجم زیادی از اختلاف‌ها را به خود اختصاص داده) و اخراج آن‌ها از دایره بحث؛

ه) محک زدن نقاط افتراق بر اساس مدارک و اصول پذیرفته شده نزد هر کدام از دو فریق؛

و) برملا ساختن بسیاری از داوری‌های ناآگاهانه و یا اتهام‌های متعصبانه؛

ز) ارایه راهکارها برای برون رفت از اختلاف‌ها و اتهام‌ها.

کتاب حاضر، مشتمل بر دو بخش است.

بخش نخست این کتاب با عنوان «مبانی مشترک در تفسیر فریقین» شامل پنج گفتار است: گفتار اول، امکان فهم و جواز تفسیر قرآن را در موضوعاتی چون واژه‌شناسی، طرح دیدگاه‌ها پیرامون جواز تفسیر قرآن، ادله جواز تفسیر و حجیت ظواهر قرآن، بررسی و نقد ادله حرمت تفسیر و عدم حجیت ظواهر و راهکار برون رفت از اختلاف‌ها و اتهام‌ها را بررسی می‌کند.

در گفتار دوم به مسئله حرمت تفسیر به‌رأی پرداخته شده و این موضوع در مسائلی چون بررسی اسناد روایات نهی از تفسیر به‌رأی، بررسی درون‌متنی از روایات تفسیر به‌رأی، نقد فریقین بر تلقی سطحی از احادیث تفسیر به‌رأی، وجوه اشتراک در تلقی فریقین از روایات تفسیر به‌رأی و بررسی رابطه تفسیر به‌رأی با تفسیر اصطلاحی در دیدگاه فریقین کاویده است.

گفتار سوم، سطوح و بطون قرآن را مورد بررسی قرار داده است. ادله وجود بطون برای قرآن، معانی بطون قرآن در دیدگاه فریقین، اشتراکات فریقین پیرامون بطون قرآن، نگاهی به آسیب‌شناسی تطبیقی در معانی باطنی از جمله مطالبی است که در این گفتار به آن‌ها پرداخته شده است.

حجیت سنت پیامبر خدا(ص) در تفسیر، عنوان گفتار چهارم این کتاب است که در آن ادله حجیت سنت پیامبر خدا(ص) در تفسیر، تفسیر وحی از رهگذر تفویض دین، کمیت تفسیر پیامبر خدا(ص) از قرآن و مراتب تلقی صحابه از تبیین پیامبر (ص)، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

در آخرین گفتار از این بخش، سلامت قرآن از تحریف مورد بحث است. ادله تحریف‌ناپذیری قرآن در دیدگاه فریقین، بررسی تطبیقی علاج‌های احادیث تحریف‌نا و بررسی نظریه‌های احراز وثاقت متن قرآن، موضوعاتی است که در آن گفتار مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در گزیده‌ای از این گفتار ذیل عنوان «بررسی تطبیقی علاج‌های احادیث تحریف‌نا» می‌خوانیم: «پاسخ اکثر محققان و مفسران اهل سنت به احادیث تحریف‌نا بر تفکیک نوع قرائت آیه از متن آن و نیز (بیشتر به دلیل همان تفاوت‌ها) بر نظریه «نسخ التلاوة» مبتنی است. این نظریه از یک سو پاسخی به روایات تحریف‌ناماست و از سوی دیگر صاحبان صحاح را از خطر اتهام گرایش به تحریف قرآن (به دلیل ذکر این روایات) درامان می‌دارد.»

در بخش دوم با عنوان «مبانی مختص در تفسیر فریقین» سه گفتار گنجانده شده است: گفتار اول، حجیت و سیره اهل بیت در تفسیر وحی را در ادله حجیت سیره اهل بیت

در تفسیر وحی و آثار حجیت سیره اهل بیت در تفسیر کاوبده است. گفتار دوم، با عنوان «حجیت عقل در تفسیر وحی»، کاربردهای مشترک مدرک عقل در تفسیر، کاربرد عقل پیرامون رؤیت حق تعالی و کاربرد مختص مدرک عقل در تفسیر را مورد بحث و بررسی قرار داده است. در آخرین گفتار این کتاب که پایان بخش کتاب نیز است، «حجیت قول صحابه در تفسیر قرآن» موضوع بحث است. ادله حجیت قول صحابی در تفسیر، تفاوت صحابه در فهم قرآن و بررسی حجیت بیان صحابه در شأن نزولها و رسوما از موضوعاتی است که در این گفتار به آنها پرداخته شده است.

بررسی تطبیقی تفسیر آیات ولایت در دیدگاه فریقین

فتح الله نجارزادگان، بررسی تطبیقی تفسیر آیات ولایت در دیدگاه فریقین، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۸.

این اثر تفاوت دیدگاههای تفسیری شیعه و اهل سنت و تفاوت دیدگاههای شیعه و وهابیان را مورد بررسی قرار می‌دهد. این کتاب، دومین کتاب از سلسله پژوهش‌های تفسیری، مشتمل بر پنج فصل است:

فصل اول، درباره کلیات و دربردارنده مباحث «معناشناسی اصطلاح اهل بیت»، «طبقه‌بندی آیات پیرامون اهل بیت»، «سیر کوتاه در پیشینه پژوهش» و «حکمت عدم تصریح‌نامه ائمه در قرآن» است. فصل دوم تا پنجم نیز به بررسی تطبیقی تفسیر آیات ولایت (مائده، ۵۵-۵۶)، آیه اولی الامر (نساء، ۵۹)، آیه تبلیغ (مائده، ۶۷) و آیه اکمال (مائده، ۳) پرداخته و برای هر یک، فصل جداگانه‌ای گشوده است. مباحث مقدماتی، کشف نقاط مشترک فریقین، بررسی و ارزیابی دیدگاه شیعه و سنی به‌طور جداگانه بر اساس ادله هر کدام از دو فرقه و نیز بررسی و نقد مناقشه‌ها و تردیدها درباره دیدگاه مورد پذیرش، محتوای هر کدام از این فصول را سامان داده‌اند. نگارنده در این فصول تنها به بررسی تطبیقی تفسیر آیات، درباره حق ولایت اهل بیت(ع) (با ابعاد گوناگون آن) در سطح ظواهر آیات (در برابر سطوح بطونی قرآن) اکتفا کرده است.

از منابع مورد استناد مؤلف در تدوین این اثر می‌توان کتاب‌های قرآن کریم، نهج البلاغه، شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، الاستیعاب فی بیان الاسباب، المعجم الوسیط، بلاغات النساء، کتاب السنة، الکامل فی التاریخ، الفصول المهمه فی معرفة الائمة، الموطاء، عمدة عیون صحاح الاخبار فی مناقب امام الابرار، کتاب خصائص الوحی المبین، تاریخ الرسل و الملوک، لسان المیزان، و فیات الاعیان، جمهرة اللغة، الطبقات الکبری، السیرة النبویة، المحکم، الامالی الخمیسیة، متشابه القرآن و مختلفة، مناقب آل ابی طالب، سعد السعود، کتاب الولاية، مجمل اللغة، معجم مقایس اللغة، تأویل مشکل القرآن، لسان العرب، کشف الغمة فی معرفة الائمة، الکامل المنیر فی اثبات ولایة امیر المومنین(ع)، تفسیر مفردات الفاظ القرآن، الغدیر، روش‌شناسی تفسیر قرآن، معالم التنزیل، نوار التنزیل و اسرار التأویل، احقاق الحق، المقاصد و دهها عنوان کتاب دیگر را نام برد.

در انتهای این اثر، نمایه‌ای از آیات، روایات، کتابها و نام معصومان(ع) درج شده است.

روجا مهاجر